

kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI

Fond za humanitarno pravo

Teme biltena **kroz PRISTUPANJE ka PRAVDI** odnose se na prepreke i rešenja za uspostavljanje vladavine prava i odgovornosti u vezi sa zločinima počinjenim u nedavnoj prošlosti i težiće afirmisanju potreba pojedinaca i društva koje proističu iz tog iskustva, a u okviru pregovora o članstvu Srbije u EU.

6/2014

[★] Prikrivanje prikrivanja?

Sian Jones, istraživačica, [Amnesty International](#)

Dok se u Raškoj nastavlja iskopavanje tela Albanaca ubijenih na Kosovu 1999. godine, Amnesty International nastavlja da postavlja pitanje zašto Tužilaštvo za ratne zločine (TRZ) još uvek nije sprovedlo adekvatne istrage o pojedincima za koje postoji sumnja da su odgovorni za koordinaciju i sprovođenje plana za prikrivanje ovih ratnih zločina, tako što su tela Albanaca koje su na Kosovu ubili pripadnici srpskih snaga transportovali u Srbiju, gde su zatim ponovo zakopani ili su njihovi posmrtni ostaci uništeni.

Sian Jones

Fond za humanitarno pravo

Do sada je u Srbiji ekshumirano skoro 900 tela kosovskih Albanaca koji su tokom rata prinudno nestali na teritoriji pod kontrolom srpskih snaga. Do 2002. godine, oko 744 tela je pronađeno u masovnoj grobnici na poligonu Ministarstva unutrašnjih poslova u Batajnici, 70 u Petrovom Selu i 84 u jezeru Perućac. Tela su predata članovima porodica ubijenih. Za preostala tela se veruje da su uništена u industrijskim pećima u Surdulici i Trepči. Oko 45 tela (opet, veruje se da je reč o Albancima ubijenim na Kosovu) je već ekshumirano u kamenolomu Rudnica u blizini Raške, dok su u avgustu otvorene istrage u još dve oblasti tog kamenoloma. Porodice nestalih na Kosovu još uvek ne znaju da li se među iskopanim telima nalaze i njihovi najbliži.

Amnesty International već dugo zahteva od TRZ da istrage i krivično gonjenje odgovornih za prikrivanje zločina trećira kao prioritet. Pre više od 10 godina, 24. juna 2003. godine, tadašnji ministar pravde Vladan Batić izjavio je u jednom intervjuu da će istrage o grobnicama u Batajnici i Petrovom Selu biti među prvim slučajevima na koje će se primeniti novi zakon koji je stupio na snagu u julu 2003. godine - zakon kojim je, između ostalog, uspostavljeno i TRZ.

Dečije odelo nadeno u masovnoj grobnići u Batajnici

Komitet UN za ljudska prava (KLjP) pozvao je 2004. godine srpske vlasti da hitno sprovedu potrebne istrage i procesuiraju sve odgovorne pojedince; međutim, 2011. godine, taj isti komitet je u svojim zaključnim primedbama utvrđio da „nije ostvaren značajan napredak u istragama, krivičnom gonjenju i kažnjavanju odgovornih za ubistva više od 800 osoba čija su tela pronađena u masovnim grobnicama u i oko Batajnica, niti bilo kakav napredak u obezbeđivanju kompenzacije za pogodice žrtava“.

U svom odgovoru KLjP-u iz jula 2012. godine, Vlada Srbije je potvrdila da te istrage zapravo sve vreme jesu prioritet TRZ-a, i da je u vezi sa njima saslušano više od 80 svedoka. Međutim, i pored sprovedenih istraga na osnovu velikog broja dostupnih dokaza, Služba za otkrivanje ratnih zločina (SORZ) u okviru MUP-a nije bila u stanju da dođe do ikakvih „pouzdanih zaključaka“ o identitetu bilo kog od navodnih počinilaca.

U februaru 2011. godine, bivši zamениk ministra unutrašnjih poslova i šef Resora javne bezbednosti (RJB) Vlastimir Đorđević, pod čijom komandom su se nalazile sve jedinice RJB-a na Kosovu, proglašen je krivim po tri tačke optužnice za zločin protiv čovečnosti i dve tačke optužnice za ratni zločin. Optužnica protiv njega je podignuta zbog učešća u „zajedničkom zločinačkom poduhvatu sa Vlajkom Stojiljkovićem i drugima, u okviru kog je imao ključnu ulogu u planiranju, podstrekivanju, naredivanju i sprovođenju plana za prikrivanje krivičnog dela ubistva angažovanjem pripadnika RJB i jedinica pod kontrolom Resora, u koordinaciji sa pojedincima iz Resora državne bezbednosti (RDB) i Vojske Ju-

goslavije". Izuvez Vlastimira Đorđevića, ni jedan drugi pripadnik RJB-a, niti bilo ko od policijskih i vojnih komandira koji su koordinisali i sprovodili tu operaciju prikrivanja, nikada nije izведен pred lice pravde, uprkos obilju dokaza koji su izneti tokom procesa vođenih pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju.

U maju 2013, TRZ je objavilo saopštenje u kojem se navodi da su uhapšena dva policajca – od kojih je jedan u tom trenutku navodno bio aktivni pripadnik Žandarmerije – zbog sumnje da su počinili ratni zločin protiv najmanje 65 albanskih civila, kao i sumnje da su učestvovali u „deportaciji i transportu tela ubijenih iz sela Ljubenić/Lubeniq u policijski centar u Batajnici“.

Uključujući njih dvojicu, ukupno pet pojedinaca je do ovog trenutka optuženo za ubistvo najmanje 65 albanskih civila u selu Ljubenić/Lubeniq na Kosovu tokom aprila i maja 1999. godine i transport tela žrtava iz Ljubenića/Lubeniq do policijskog poligona u Batajnici, gde su potom zakopana u masovnu grobnicu.

Amnesty International se nada da to predstavlja samo deo jedne šire optužnice, nagovestene u izveštaju TRZ-a iz 2013. godine i intervjuu koji je, u oktobru 2013, medijima dao glavni tužilac Vladimir Vukčević. Naime, on je u tom intervjuu izneo tvrdnju da je slučaj Batajnica već obrađen, da su istrage pokrenute protiv više neimenovanih lica, te da će po njihovom okončanju biti podignute i optužnice.

Međutim, kada je glavni tužilac 22. novembra iste godine obavestio javnost da je u slučaju Ljubenić podignuta optužnica, transport tela u Batajnici nije ni pomenut. Kada je proces otpočeo 8. septembra 2014. optužnica još uvek nije

bila dostupna javnosti, ali je Amnesty International došao do pouzdane informacije da transport tela u Batajnici nije uključen u optužnicu. Iako su neki od odgovornih za ubistva kosovskih Albanaca iz 1999. godine u međuvremenu procesuirani ili su procesi protiv njih još uvek u toku, i dalje nema indicija da će optužnicama biti obuhvaćeni i viši oficiri koji su učestvovali u operacijama prikrivanja zločina.

Srbija je 2011. godine ratifikovala Međunarodnu konvenciju o zaštiti svih lica od prinudnih nestanaka (KZPN) i priznala kompetencije Komiteta za prinudne nestanke da prima i obrađuje prijave podnete od strane žrtava ili u njihovo ime. Iako su se prinudni nestanci kosovskih Albanaca odigrali 1999. godine, prema međunarodnom pravu se smatra da to krivično delo traje sve dok se ne rasvetli sADBINA ili ne otkrije lokacija nestalog lica. KZPN na taj način uspostavlja obavezu Srbije da istraži sve nestanke i procesuira počinioce, kao i da obezbedi adekvatne reparacije za porodice nestalih, uključujući kompenzaciju i zaštitu prava porodica da znaju šta se desilo njihovim nestalim članovima.

Pored toga, prema članu 7. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i članu 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima, neobaveštavanje porodica prinudno nestalih lica o njihovoJ sudbini i lokaciji, kao i nesprovodenje brzih, nepristrasnih, nezavisnih i temeljnih istraga o svim slučajevima prinudnih nestanaka, može istovremeno predstavljati i kršenje prava porodica na zaštitu od nehumanog ili ponižavajućeg tretmana. Prema Rimskom statutu Međunarodnog krivičnog suda, čija je potpisnica i Srbija, prinudni nestanci mogu predstavljati zločin protiv čovečnosti „ukoliko

su izvršeni u sklopu široko rasprostranjenih ili sistematskih napada na civilno stanovništvo”.

Koliko će vremena proći pre nego što viši oficiri za koje se sumnja da su umešani u prikrivanje dokaza, kao i svi pripadnici RDB-a koji su učestvovali u deportaciji i transportu tela ubijenih kosovskih Albanaca u Srbiju, konačno budu odgovarali za zločine protiv čovečnosti koje su počinili? Ako čak ni posle 10 godina od počinjenih zločina nadležne policijske službe još uvek nisu

u stanju da identifikuju osumnjičene, da li to zapravo znači da je krajnje vreme da se TRZ-u obezbede dodatni istražioci i analitičari, ili da se SORZ konačno reformiše u nepristrasnu i profesionalnu jedinicu, sposobnu da sprovodi brze, nezavisne, temeljne i efikasne istrage?

[Prevod celog izveštaja Amnesty International-a pod naslovom *Srbija: Ukipanje nekažnjivosti za zločine prema međunarodnom pravu* biće predstavljen u Beogradu u oktobru ove godine.]

[novosti]

Izveštaj o skriningu za poglavlje 23

Evropska komisija je 30. jula 2014. objavila [Izveštaj o analitičkom pregledu usklađenosti sa pravnim tekovinama EU za Poglavlje 23](#) (Izveštaj o skriningu), koji se odnosi na pravosuđe i osnovna prava. Izveštaj sadrži nalaze o pravnom i institucionalnom okviru u oblastima pravosuđa, borbi protiv korupcije i osnovnih prava, kapacitetima za primenu propisa, kao i ocenu usklađenosti sa pravnim tekovinama EU i preporuke EK za prihvatanje *acquis* u pomenu tim oblastima.

Izveštaj o skriningu kao

posebnu oblast izdvaja ratne zločine. Srbija je prva zemlja u regionu kojoj je u ranoj fazi procesa pregovora za traženo da se procesuiranju ratnih zločina posveti odvojena i posebna pažnja. Nalaz EK u okviru oblasti *Ratni zločini* je da „Srbija ima adekvatan proceduralni okvir da istraži, procesuirira i presuđuje u predmetima ratnih zločina”, ali da procesuiranje ratnih zločina ipak zahteva posebnu pažnju, a naročito otklanjanje percepcije o nekažnjivosti za ratne zločine.

Preporuke EK za unapredivanje procesuiranja ratnih zločina u

dobro meri se oslanjaju na [zahteve](#) koje je FHP godinama unazad postavljaо i pred evropske institucije i pred institucije Republike Srbije. Međutim, krivična pravda je samo jedan segment u suočavanju sa prošlošću, i sam po sebi ne pruža garancije za neponavljanje zločina i izgradnju stabilnog i sigurnog post-konfliktнog društva. Uz krivičnu pravdu potrebno je osigurati i pravičnu nadoknadu žrtvama, obezbediti platformu za javnu diskusiju o zločinima, reformisati institucije kako ne bi pružale utočište počiniocima, naredbo-davcima i organizatorima

Preporuke EK za unapređivanje procesuiranja ratnih zločina:

- osigurati da se svi navodi adekvatno istraže, procesuiraju i presude
- osigurati proporcionalnost kazne
- osigurati jednak tretman svih osumnjičenih, uključujući i visokorangirane pripadnike vojske i policije
- unaprediti bezbednost i službe za pružanje podrške svedocima i doušnicima
- osigurati tajnost istrage, uključujući svedočenja svedoka i doušnika
- obezbediti dovoljne sudske i tužilačke resurse.

zločina, te ustanoviti memorijale i dane sećanja kojima će se osigurati kolektivno pamćenje stradanja kojima su građani država u regionu bili izloženi.

U vezi sa napred rečenim, posebno zabrinjava što Izveštaj o skriningu ne sadrži preporuke o pravima žrtava na materijalnu kompenzaciju i druge vidove reparacija. Na samom početku skrininga za Poglavlje 23 u septembru 2013, pravo žrtava na reparacije bilo je navedeno kao relevantna regulativa sa kojom se država kandidat mora uskladiti.¹ FHP je nakon

objavljivanja Izveštaja o skriningu zahtevao da se prava žrtava na reparacije uključe u pregovore o pristupanju u okviru Poglavlja 23.²

Učešće u izradi Akcionog plana za Poglavlje 23

Na poziv Kancelarije Vlade Republike Srbije za saradnju sa civilnim društvom, FHP je učestvovao u izradi Akcionog plana za Po-

glavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava. Akcioni plan utvrđuje aktivnosti za ispunjavanje preporuka EK iz Izveštaja o skriningu, vremenski okvir i potrebne finansijske resurse za njihovu realizaciju. FHP je formulisao aktivnosti i očekivane rezultate za sve preporuke iz oblasti Ratni zločini, kao i iz drugih oblasti, a koje se odnose na usklađivanje sa Direktivom o minimalnim standardima o pravima, podršci i zaštiti žrtava zločina i ujednačavanju sudske prakse.

Prema [najavama](#) iz Ministarstva pravde koje je nadležna institucija za ovo poglavje, Akcioni plan za Poglavlje 23 trebao bi biti objavljen u oktobru 2014. godine.

¹ Radi se o Direktivi Evropskog saveta o kompenzaciji za žrtve krivičnih dela, "Council Directive 2004/80/EC of 29 April 2004

relating to compensation to crime victims", posećeno 2. septembra 2014, http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_terrorism/l33174_en.htm
2 Fond za humanitarno pravo, "Uključiti prava žrtava na reparacije u Poglavlje 23", saopštenje za javnost, 15. avgust 2014, <http://www.hlc-rdc.org/?p=27309>

Pomirenje kao prioritet Srbije u predsedavanju OEBS-om

Srbija će 2015. godine predsedavati Organizacijom za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS). U svojstvu predsedavajuće, Srbija ima priliku da kreira prioritetne teme od međunarodnog značaja kojima će se OEBS baviti u godini njenog predsedavanja. Delegacija Srbije, predvođena Ministrom spoljnih poslova Ivicom Dačićem, predstavila je ove teme na specijalnom zasedanju Stalnog saveta OEBS-a 15. jula 2014. u Beču. Među temama su

i regionalna saradnja na Zapadnom Balkanu i pomirenje.

Ministar je u svom govoru istakao da „prošlost ne treba zaboraviti, naročito ne žrtve ratova”, kao i da „radi budućnosti treba iz nje da izvučemo pouke kako bismo prevazišli pogrešnu percepciju, razbili iluzije i izbegli greške“. Pomirenju u regionu dat je veliki značaj, s obzirom na to da se radi o regionu koji se „u dugom nizu godina suočavao sa [...] ratovima, neprijateljstvima [...] ljudskom patnjom i ozbiljnim kršenjem ljudskih prava“.

Nekoliko nevladinih or-

ganizacija, među kojima i FHP, formiralo je koaliciju radi praćenja i učešća u predsedavanju Srbije OEBS-om. Koalicija je utvrđala predlog tema koje treba da budu nacionalni prioritet i predstavila ih šefu Radne grupe Ministarstva spoljnih poslova za predsedavanje Srbije OEBS-om Dejanu Šahoviću, na sastanku koji je održan 16. jula u Beogradu. Među predloženim temama su regionalna saradnja, pomirenje, zabrana diskriminacije, sloboda medija, sloboda izražavanja i okupljanja, prava azilanata, prevencija torture i druge.

Da li je moguće u Srbiji suditi za komandnu odgovornost i zločine protiv čovečnosti?

Ivan Jovanović, konsultant za međunarodno krivično i humanitarno pravo i doktorant na Pravnom fakultetu u Ženevi

Prilikom zagovaranja kažnjavanja za zločine iz ratova 1990-ih često se, nažalost, moramo pozivati na proces pridruživanja Evropskoj uniji. Kažem „nažalost“ zbog toga što isuviše često u našem društvu nisu dovoljni argumenti da je utvrđivanje odgovornosti za takva zlodela obaveza kako pravna (još pre ovih ratova veoma jasno utvrđena i međunarodnim i domaćim pravom) tako i moralna (koja, kao ni pravna, ne trpi izgovore „zar mi svojima da sudimo, a 'oni' svojima ne“). Ta bi obaveza postojala i da nema EU. Proces pridruživanja podrazumeva stalno ocenjivanje u mnogim oblastima, a među njima je i posvećenost kažnjavanju odgovornih za ratne zločine, genocid i zločine protiv čovečnosti, što spada u oblast ispunjavanja generalnih međunarodnih obaveza zemlje kandidata kao jednog od političkih kriterijuma za pristupanje EU. U te kriterijume spada i saradnja sa zemljama regionala, koja je sasvim izvesno pod uticajem, između ostalog, i procesuiranja ratnih zločina. Kažnjavanje odgovornih za zločine posmatra se i kroz pregovaračko Poglavlje 23, koje se odnosi na ljudska prava i nezavisno i efikasno pravosude.

Odgovornost za ratne zločine podrazumeva ne samo odgovornost direktnih izvršilaca, već i onih koji su te zločine orkestrirali ili su ih omogućili - dakle osoba na srednjim i višim nivoima komandovanja vojskom i policijom, kao

i civilnih lica koja su imala formalnu ili faktičku moć zapovedanja ili kontrolisanja neposrednih počinilaca. Odgovornost ljudi na takvim, višim položajima do sada je u Srbiji u najvećoj meri izostajala. To je konstatovala i EU u svom *Izveštaju o napretku Srbije za 2013. godinu*, a u svojim izjavama ili kritičkim izveštajima takođe i Komitet protiv torture (UN), OEBS, kao i domaće (pre svega Fond za humanitarno pravo) i međunarodne nevladine organizacije (Amnesty International i druge). Osim rešavanja ovog uočljivijeg i više isticanog problema, izostajalo je i utvrđivanje odgovornosti za neke zločine koji, zbog toga što su počinjeni nakon završetka oružanog sukoba, nisu mogli da budu podvedeni pod ratne zločine. Takvi su oni u slučajevima braće Bytyqi ili tzv. Gnjilanske grupe, ali i drugi zločini, posebno oni nad neal-

bancima po okončanju NATO bombardovanja. Ovakvi zločini bi mogli spadati u zločine protiv čovečnosti – krivično delo koje uključuje akte poput ubistva, mučenja, silovanja, proterivanja, progona i drugih – ako su izvršeni u okviru rasprostranjenog ili sistematskog napada na civilno stanovništvo. Ovo delo ne zastareva, kao ni ratni zločini, ali za razliku od njih može biti počinjeno i u doba mira i u doba rata.

Što se tiče odgovornosti onih koji su se nalazili iznad direktnih izvršilaca, ona se može utvrditi na – pojednostavljeni rečeno – dva načina. Jedan je da ih optužite da su dela koja spadaju u ratne zločine naredili ili podstrekli, što je, kako se pokazalo u praksi, najčešće veoma teško dokazati i kad postoje indicije da se to zaista dogodilo: takve naredbe najverovatnije nisu pisane (jer je bilo vrlo jasno da se čini nešto zabranjeno), a među onima koji bi svedočili o usmenim naredbama najčešće postoji zavera čutanja – bilo dobrovoljna (iz „patriotskih“ i drugih razloga), bilo izazvana pretnjom ili strahom. Drugi način je da takve vojne, policijske ili civilne nadređene krivično gonite za to što su propustili da ljudi pod svojom efektivnom komandom i kontrolom spreče da počine zločine, ukoliko su imali informacije da se spremaju za počinjenje, ili da po saznanju za takve zločine preduzmu mere protiv počinilaca u okviru svojih ovlašćenja, pa su im tako omogućili ili dali „zeleno svetlo“ da vrše zločine. Taj drugi način zove se komandna odgovornost, ali ona u Srbiji do sada nije primenjivana. Kao što nije primenjivano ni gonjenje za pomenute zločine protiv čovečnosti (što je takođe primetio Komitet za torturu).

Kao razlog što ni za komandnu odgovornost, ni za zločine protiv čovečnosti

nije bilo postupaka u Srbiji najčešće je istican pravni argument da oni nisu bili predviđeni domaćim krivičnim zakonom u vreme izvršenja. Ovaj argument, međutim, ne stoji; i jedno i drugo je moguće primeniti u Srbiji, i to u skladu sa međunarodnim i domaćim pravom.

Optužnice za komandnu odgovornost mogu biti podignute po nekoliko osnova. Jedan od njih bi bio i kroz direktну primenu međunarodnog ugovornog i običajnog prava, što Ustav dozvoljava. No, kako ovaj osnov nailazi na najviše otpora u Srbiji, ovde će se zadržati na onome za koji verujem da bi domaćem tužilaštvu i većini sudija bio najprihvativljiviji. Taj osnov bi bio optužnica za izvršenje ratnog zločina nečinjenjem, odnosno propuštanjem činjenja koje je okrivljeni bio dužan da izvrši (što sve predviđa član 30 Krivičnog zakona SRJ po kome se za ova dela sudi). To činjenje koje je okrivljeni komandan ili drugi nadređeni propustio je upravo gorepomenuto sprečavanje zločina podređenih, odnosno preduzimanje mera protiv počinilaca za čije ponašanje on garantuje. Dužnost nadređenog na takvo činjenje postoji, i postojala je u vreme zločina, na osnovu međunarodnog prava – i to Prvog dodatnog protokola uz Ženevske konvencije donetog 1977. godine (članovi 86 i 87), koji je ratifikovala i naša zemљa, a koji definiše komandnu odgovornost u međunarodnim sukobima, kao i međunarodnog običajnog prava (ili opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava, kako glasi naša ustavna terminologija) koje predviđa komandnu odgovornost i u unutrašnjim sukobima i koje obavezuje sve države i pojedince. Postojala je i na osnovu domaćih Propisa o primeni pravila međunarodnog ratnog prava u oružanim snagama SFRJ iz 1988. go-

dine, koji su inkorporirali komandnu odgovornost. Hrvatska, koja ima skoro identičan pravni okvir kao Srbija, uveliko primenjuje ovaj osnov; BiH takođe goni za komandnu odgovornost, ali na način posebno propisan krivičnim zakonom koji kopira međunarodno pravo, kao i EULEX sudovi na Kosovu. Komandna odgovornost je, dakle, poznata tužiocima i sudijama, a bila je – što je najbitnije – poznata i počiniocima ratnih zločina, posebno ako se radi o oficirima. Ostaje samo da se primeni. Nаравно, podrazumeva se da, samim tim što je neko bio komandant, to ni u jednom slučaju ne znači automatsku optužnicu ili presudu – što se često, a pogrešno, u Srbiji pripisivalo komandnoj odgovornosti. Za svaku situaciju moraju se naći konkretni dokazi komandovanja, znanja o zločinima i propuštanja obaveze njihovog suzbijanja. Ovde govorimo o tome da postoji pravni model da se pred sud izvedu i oni koji su iznad neposrednih počinilaca. Naredba o sprovođenju istrage, koju je zamenik Tužioca za ratne zločine Dragoljub Stanković po ovom osnovu nedavno doneo protiv nekadašnjeg komandanta jedne od brigada Vojske SRJ na Kosovu, dugo je očekivani korak u dobrom pravcu ovog tužilaštva.

Što se zločina protiv čovečnosti tiče, tu je pravna situacija nešto komplikovanija. Ova vrsta dela je još od suđenja u Nirnbergu bila predviđena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, koja su nepisana. Iako je postojala obaveza za sve države da gone za ovo krivično delo, krivični zakon u Srbiji – kao i u većini država – nije ga posebno predviđao sve do 2006. godine (i on se ne može retroaktivno primeniti na raniji period), a Ustav Srbije nalaže da i krivično delo i kazna moraju biti propisani zakonom u vreme izvršenja dela (načelo le-

galiteta, čl. 34 Ustava). Stoga je većinsko mišljenje pravnika u Srbiji da je suđenje za zločine protiv čovečnosti nedozvoljeno jer bi prekršilo načelo legaliteta. Ovaj stav, međutim, prenebregava kako je načelo legaliteta definisano u međunarodnom pravu i izmenu shvatanja ovog načela u novije doba, kao i nadređenost međunarodnog prava pravu Srbije. Rešenje je da se zločini protiv čovečnosti gone na osnovu njihovog postojanja u okviru opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava (pri čemu praksa Tribunala u Hagu, koji se ovim pitanjem ekstenzivno bavio, može biti od pomoći za utvrđivanje sadržaja tih pravila), a da se kazna izrekne u okvirima opšteg minimuma i maksimuma koji je važio u vreme izvršenja dela (što bi značilo između 15 dana i 15 godina, i 20 godina za najteže oblike dela). Ovakav pristup, iako bi se mnogim domaćim krivičarima učinio kao pravno bogohulan, neupitno je prihvaćen u međunarodnom pravu, praksi mnogih država i odobrio ga je Evropski sud za ljudska prava.

Evropska konvencija o ljudskim pravima (u čl. 7) i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (u čl. 15) propisuju da krivična dela mogu biti predviđena ne samo nacionalnim zakonom, već i međunarodnim pravom – što pored međunarodnih konvencija podrazumeva i pomenuta nepisana opšteprihvaćena pravila, poput onih koja su definisala zločine protiv čovečnosti – kao i opštim pravnim principima priznatim od strane civilizovanih naroda. Oba ova međunarodna instrumenta nalažu i da se ne sme izreći kazna teža od one koja je bila primenjiva u vreme izvršenja dela, ali ne traže da tačna kazna mora biti unapred propisana. Ove odredbe Evropske konvencije i Pakta su i same

postale deo opšteprihvaćenih pravila, a sadrži ih i Povelja EU o osnovnim pravima. Inače, zanimljivo je istaći da je prilikom izrade Međunarodnog pakta, šezdesetih godina prošlog veka, upravo predstavnik SFRJ izjavio da pomenuti član 15 Pakta predviđa „da zločini protiv čovečnosti treba uvek da budu kažnjavani gde god i kad god da su počinjeni”, i da će ovaj član lišiti zločince mogućnosti „da izbegnu pravdu na osnovu toga što njihovi zločini nisu bili predviđeni u domaćem pravu“! Predstavnik države čija je Srbija naslednica kao da je mislio upravo na sadašnje stanje o kome govorimo.

Što se tiče kazne, prema praksi Evropskog suda za ljudska prava ključno je da je počinilac mogao da predvidi šta je zabranjena radnja i da je delo kažnjivo. Međunarodno pravo, kao i ustavi, zakoni i praksa niza država dozvoljavaju, kada su u pitanju međunarodni zločini, izuzetak od zahteva za unapred propisanom kaznom u zakonu, a to potvrđuju i do sada najobimnije akademske studije na teme načela legaliteta (Kenet Galant, 2009. godine) i primene međunarodnog prava pred nacionalnim sudovima (studija Varda Ferdinandusa iz 2005. godine).

Najvažnije, Evropski sud za ljudska prava je potvrdio – eksplicitno u slučajevima *Kolk i Kislyv protiv Estonije* (iz 2006. godine) i *Šimšić protiv BiH* (iz 2012. godine), a indirektno i u nekim drugim – da država može nekog osuditi za zločine protiv čovečnosti bez obzira da li ih je nacionalni zakon predviđao u vreme izvršenja. Takav stav su u protekle dve decenije zauzeli i sudovi u nizu država poput Francuske, Mađarske, Slovenije, Argentine, Kolumbije, kao i (posebno treba istaći jer se tiču upravo zločina iz 1990-ih) BiH i, nedavno, Crne Gore (slučaj *Bukovica*).

Ustav Srbije omogućava da se tako nešto primeni i pred našim sudovima. Ustav naime, osim pomenutog člana 34 koji nalaže propisivanje krivičnog dela i kazne zakonom, sadrži i neke druge relevantne norme. Tako su opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava pored međunarodnih ugovora sastavni deo unutrašnjeg pravnog poretku i neposredno se primenjuju (čl. 16), a Ustav se postavlja iznad međunarodnih ugovora (čl. 194), ali ne i iznad opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava. Ovo iz razloga što se opšteprihvaćena pravila formiraju međunarodnom praksom često nezavisno od volje pojedine države, dok država može da bira da li će da prihvati neki ugovor ili ne. Ustav takođe kaže (čl. 18) i da se odredbe o ljudskim pravima tumače u korist unapređenja vrednosti demokratskog društva, saglasno međunarodnim standardima (odnosno onima iz Evropske konvencije i Pakta) i saglasno praksi međunarodnih institucija koje nadziru njihovo sprovođenje (odnosno praksi Evropskog suda za ljudska prava).

Naposletku, i sâmo srpsko pravosuđe je već napravilo jedan presedan po suštinski istom pitanju. Tužilaštvo za ratne zločine je 2008. godine zahtevalo otvaranje istrage protiv naciste Petera Egnera (kasnije preminuo) za genocid u Drugom svetskom ratu, iako u vreme tog rata genocid nije postojao kao krivično delo u domaćem zakonu, pa čak nije bio definisan ni u međunarodnom pravu. Sud je to odobrio pozivajući se na gorepomenute članove 7 i 15 Evropske konvencije odnosno Pakta, posebno na opšta pravna načela koje priznaju civilizovani narodi.

Ispunjavanje međunarodnih pravnih obaveza – i kao uslov za EU i nezavisno

od toga – nekad zahteva kretanje putem koji se razlikuje od uobičajenih ruta kojima se išlo. Nema razloga da srpsko pravosuđe njime ne kreće jer ga je međunarodno pravo izgradilo, praksa Evropskog suda i nekih država utabala,

a pri tom je i naše pravosuđe u nekim situacijama pokazalo da zna gde se taj put nalazi. Naročito ako je taj put jedini način dolaska do barem dela pravde za žrtve zločina, koje god da su nacionalnosti.

[Suđenja za ratne zločine nisu održavana u periodu od 14. jula do 2. septembra 2014]

Fond za humanitarno pravo

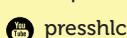
Dečanska 12
11000 Beograd, Srbija

Tel: +381-11-3349-600
+381-11-3349-766
+381-63-210-536

e-mail: office@hlc-rdc.org
www.hlc-rdc.org

Društvene mreže:

 @FPHPLC #towardsJUSTICE
 fond.za.humanitarno.pravo

 presshlc

